

УДК 711.01/09

Гусєв М.О.,
gusevproduction@gmail.com, ORCID.ORG/ 0000-0003-3534-9774,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ВІДКРИТОГО МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

Розглядається взаємодія соціального та фізичного простору міста, включеність (інклюзивність) городян в міське середовище як важливий фактор самоідентифікації, самореалізації та активності. Відкритий міський простір поділяється на інформаційний, комунікаційний та фізичний для більш детального розуміння характеристик, що допомагають та заважають включеності (інклюзивності) жителів міста в його навколишнє середовище.

Ключові слова: інклюзивність, місто, міський простір, міське середовище, відкритий простір, соціальний простір, соціальна активність.

Постановка проблеми. Збільшення чисельності міського населення, що не контролюється, зазвичай призводить до збільшення соціальної нерівності, сегрегації та погіршенню якості навколишнього середовища в містах. Міста світу приходять до того, що основними користувачами їх простору стають пішоходи – люди різних вікових груп та соціальних статусів. Доступність для них виступає одним із основних критеріїв оцінки якості відкритого міського простору. Важливим викликом стає забезпечення пріоритету найбільш уразливим та найменш мобільним людям, при цьому не забуваючи про інтереси інших.

Виклад основного матеріалу. Термін інклюзивність включає широку різноманітність людей, він означає розширення уявлень про норму. Місто має бути комфортним для всіх, без виключень – дорослих, дітей, інвалідів а також людей, що не мають проблем зі здоров'ям. [5] Якщо відкритий міський простір буде створюватися лише для молодих та здорових, то в зоні ризику ізоляції від суспільства може опинитися будь-яка людина. Якість відкритого міського середовища напряму залежить від того, що в ньому мають знаходитися всі групи населення.

Інклюзія – взаємодія різних соціальних структур, де результатом цієї взаємодії має стати цінний продукт. [2] Якщо прибрати людей з обмеженими можливостями з такої взаємодії, то якість кінцевого продукту може значно впасти. Інклюзивність відкритого міського простору – надання можливостей для використання простору максимально широкого кола можливих користувачів, незалежно від соціального або фізичного статусу. Це не лише зручне та фізично комфортне для всіх середовище, це місце і час, де

створюється контекст для самореалізації, де будь-яка людина починає відчувати себе людиною і де створені всі умови для її розвитку.

Незважаючи на все більш широкий інтерес до вивчення міста як цілісного організму, характеристик міського середовища і його можливостей з точки зору виконання соціальних функцій, соціальний простір міста потребує моделі для комплексного аналізу міста як життєвого середовища людини, що виявляють значущі для городян параметри, що фокусуються на суб'єктивному сприйнятті міста його жителями. Включеність (інклюзивність) жителя міста в його соціальний та фізичний простір, або ж навпаки, його дистанціювання – найважливіші показники, з одного боку, ресурсів простору з точки зору виконання важливих соціальних функцій, а з іншого боку, установок жителів щодо міста.

Соціальний простір міста, питання його формування і трансформації є безперервним та досить проблематичним процесом. Наслідками цих процесів можуть бути роз'єднаність городян, втрата ними органічної солідарності і зв'язку з навколишнім середовищем та територією в цілому, розмита соціальна ідентичність. Планування міста традиційно походить, в першу чергу, від фінансових, прагматичних та політичних функцій. На жаль, у меншій мірі – завдяки завданням формування комфортного та відкритого, зрозумілого для сприйняття життєвого середовища. Жителі міста мають знаходити можливість зробити простір в більшій чи меншій мірі комфортним простором для соціальних взаємодій, що доводить і підкреслює значимість функцій міста як соціального фізичного простору.

Розміщення городян у відкритому просторі міста пов'язаний з ідентичністю та соціальною активністю – визначенням ролі жителів міста і здатністю до прояву ініціативи і реалізації колективної соціальної дії, спрямованими на підвищення добробуту міського середовища. Інтереси різних соціальних груп перетинаються в питаннях побудови міського простору для найкращого задоволення містом різних соціальних функцій, що важливі для його жителів.

Соціальний відкритий фізичний простір міста необхідно розглядати як простір взаємодії і простір локацій (місць), що наділені соціальними функціями та наповненням. Міське середовище це складне та неоднозначне для розуміння поняття для різних соціальних груп міста. Аналіз міста саме як соціального простору виявляє функціональність окремих місць і міста в цілому, каналів комунікації, ясність і пристосованість простору для освоєння жителями і проявлення ними соціальної активності. Соціальний простір міста, так само як і фізичний, знаходиться в безперервній динаміці.

Включеність або інклюзивність в соціальний та фізичний простір міста це інтенсивність та активність взаємодії городян в рамках простору і з самим простором та об'єктами, що розташовані у ньому. [1]

Основними факторами включеності в соціальний простір міста є територіальна ідентичність та соціальна активність городян. Ступінь та характер включеності індивіда в соціальний простір міста залежить від характеристик середовища та від соціальної активності індивіда. [4] Включеність жителя міста в соціальний простір сприяє ясності сприйняття середовища, формуванні територіальної відповідальності при подальшому збереженні або зростанні соціальної активності як групи, зацікавленої в питаннях розвитку міста та підвищенню комфортності для жителів.

Соціальний простір міста та зокрема поняття включення (інклюзивності) в простір міста його жителів було розглянуто в теоріях Г. Зіммеля, Р. Парка, Е. Берджеса, Л. Вірта, К. Лінча, П. Бурдьє, Е. Гідденса та багатьох інших.

Для більш детального дослідження включення (інклюзивності) жителів в соціальний та фізичний простір міста, їх варто розділити на три основні складові – інформаційний, соціально-комунікаційний та соціально-фізичний.

Основними характеристиками включення (інклюзивності) жителів міста в інформаційний простір є чіткість образу міста (історія – як минуле, сьогодення та вектор розвитку – як майбутнє) і функціонування великої кількості багатьох різних інформаційних потоків. Характеристиками, що навпаки, заважають жителям міста бути включеними в його інформаційний простір є розмитість образу міста та обмеження для формування та вільного використання інформаційних каналів. Показниками включеності в інформаційний простір міста є знання і позитивне сприйняття образу міста, усвідомлення власної ролі жителя для здійснення завдань розвитку міста. Ще одним показником є активне двостороннє використання різноманітних інформаційних потоків.

До характеристик простору міста, що сприяють включенню (інклюзивності) жителів в соціально-комунікаційний простір відносяться – велика кількість спільнот та їх різноманітність, які здатні вплинути на формування міського середовища відповідно до власних інтересів, достатня різноманітність і кількість майданчиків, які активізують соціальні контакти в середовищі між територіальними громадами. Основними характеристиками, що навпаки, перешкоджають включеності (інклюзивності) в соціально-комунікаційний простір є бар'єри для створення та функціонування міських спільнот, відсутність реальної можливості реалізації різних громадських ініціатив та недовіра до місцевої влади. Показниками включеності в соціально-комунікаційний простір міста являються знання про різноманітні територіальні спільноти, членство в ряді спільнот, активна соціальна позиція та діяльність,

пов'язана з життям міста в цілому або інтересами окремих територіальних спільнот.

Характеристиками простору міста, що сприяють включеності городян в соціально-фізичний простір міста є привабливість, ясність сприйняття, різноманітність і соціальна функціональність міських локацій. Основними характеристиками, що перешкоджають включеності (інклюзивності) громадян в соціально-фізичний простір – наявність закритих локацій, а також таких локацій, що є непристосованими для реалізації необхідних жителям міста соціальних функцій. Показниками включення в соціально-фізичний простір міста є освоєння та активне використання міських локацій для здійснення різноманітних соціальних практик, суб'єктивна оцінка території як комфортної для перебування в ній.

Висновки. Головний напрямок у розвитку міського простору, що дозволяє максимально повно реалізовувати різні права всіх соціальних груп населення, тісно пов'язаний з концепцією інклюзивного дизайну. В його основу покладені екологічні та соціальні засади, які використовуються для створення нових фізичних відкритих просторів в містах. На жаль, міста здебільшого були сконструйовані не просто без урахування потреб людей (у тому числі з обмеженими фізичними можливостями).

Основа соціальних проблем жителів міста в руслі інклюзивності у фізичний відкритий простір має розглядатися, в першу чергу, з питань визначення ключових потоків і тенденцій побудови соціального простору міста як поля, де підвищується цінність людської особистості, зростають її вимоги до життєвого середовища, соціальної політики, можливостей пересування, отримання інформації, активного незалежного життя в будь-якому віці або стані. Принцип доступності міського середовища, розглянутий в руслі соціології міста та соціології архітектури служить передумовою формування кардинальних змін конструювання відкритих просторів міст.

Досягнення суспільно важливих цілей (зокрема – сталого розвитку, забезпечення соціальної справедливості, підвищення якості життя населення, збереження різноманітності і навколишнього міського середовища, безпеки використання простору, його естетики) можливо через реалізацію універсального інклюзивного дизайну, де цей інклюзивний дизайн це, перш за все, нова стратегія мислення людини. [3]

Для створення якісного відкритого міського інклюзивного простору надзвичайно важливо розглядати не лише окремі проекти та локальні програми, але і створювати комфортні умови для всіх без виключення жителів міста на різних рівнях – вулицях, просторах дворів, парків та площ.

Література

1. Ахієзер О.С. Місто та діалог. Культурний діалог міста в часі та просторі історичного розвитку. – М.: Мир культури, 1996. – 29 с.
2. Глазичев В.Л. Соціальне життя міста на молекулярному рівні (нотатки по гарячих слідах). – М.: Свободная мысль, 2005. – С. 92-93.
3. Іконніков А.В. Простір та форма в архітектурі та містобудуванні. – М. КомКнига, 2006. – 352 с.
4. Лінч К. Образ міста. – М.: Стройиздат, 1992. – 327 с.
5. Філіпов О.Ф. Соціологія простору: загальний задум та класична розробка проблеми. – М.: Логос, 2000. – № 2. – С. 114.

Гусев Н.А.,

Киевский национальный университет строительства и архитектуры

ИНКЛЮЗИВНОСТЬ ОТКРЫТОГО ГОРОДСКОГО ПРОСТРАНСТВА

Рассматривается взаимодействие социального и физического пространства города, включенность (инклюзивность) горожан в городскую среду как важный фактор самоидентификации, самореализации и активности. Открытое городское пространство делится на информационное, коммуникационное и физическое для более детального понимания характеристик, которые помогают или мешают включенности (инклюзивности) жителей города в его окружающую среду.

Ключевые слова: инклюзивность, город, городское пространство, городская среда, открытое пространство, социальное пространство, социальная активность.

Post-graduate student Gusiev M.O.,

Kyiv National University of Construction and Architecture

INCLUSIVENESS OF CITY OPEN SPACE

The article deals with the interaction of the social and physical space of the city, the inclusion (inclusiveness) of citizens in urban environment as an important factor of self-identification, self-realization and activity. Open urban space is divided into information space, communication space and physical space for more detailed understanding of the characteristics that help or prevent the inclusion (inclusiveness) of city residents to its environment.

Keywords: inclusiveness, city, urban space, urban environment, open space, social space, social activity.